

УДК 373.61:374.321 (44)

В. В. ХОМЕНКО (канд. пед. наук, доц.)
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

Розглянуте питання формування професійної компетентності менеджера освіти як умови модернізації суспільства. В умовах ринково-економічних відносин компетентність керівника навчального закладу є однією з найважливіших передумов ефективності цього закладу. Вибір необхідної сукупності підходів до підготовки управлінця є однією з найважливіших умов підготовки менеджера освіти. Компетентний, ерудований менеджер, готовий до самовдосконалення та дослідницької роботи, це є вимога сучасності. Проаналізовані підходи до сфери менеджменту в освіті та вимоги до фахівця-менеджера освіти. Висвітлені функції професійно-педагогічної компетентності менеджера освіти, наведені приклади ключових компетенцій управлінця. Визначений перспективний напрямок вивчення проблеми управління в педагогічній системі.

Ключові слова: формування особистості, підготовка педагогічних працівників, професійна компетентність, вимоги до фахівця, функції менеджера освіти, управлінська компетенція, комунікативна компетенція, економічна компетенція, якості.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Багатоплановість та суперечність соціальної дійсності вимагають відповідного реагування системи освіти на питання формування особистості і підготовки фахівців, зокрема освітян. Сьогодні, коли в Україні всі галузі народного господарства практично перейшли на ринково-економічні відносини, в державі існує необхідність переходу до економічно-компетентного та організованого суспільства. Підготовка педагогічних працівників, їх професійне вдосконалення – важлива умова модернізації суспільства.

Напрямок управління в педагогічній науці є новим, а тому для свого дослідження потребує вибору необхідної сукупності підходів. У дослідженні управлінських процесів та явищ використовуються знання таких наук, як філософія, психологія, соціологія тощо. Проблема визначення професійної компетентності менеджера освіти стала об'єктом суперечок психологів, педагогів, фахівців-практиків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідженню проблеми визначення професійної компетенції менеджера освіти приділяється належна увага у педагогічній теорії, зокрема, таким її аспектам: стратегії формування управлінських компетенцій та методичним умовам їх реалізації (Вієвська М. Г., Красовська Л. І. Кравченко Г. Ю.); проблемі співвідношення термінів «професійна компетентність» і «кваліфікація» (Жигір В. І.); проблемі формування професійних компетенцій сучасного менеджера (Далюк Н. Я); структурі функціональної компетенції менеджерів освіти (Торган М. М.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, теоретичний аналіз наукових праць свідчить, що саме поняття професійної компетенції не є достатньо визначеним та не було предметом глибокого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення питання формування професійної компетентності менеджера освіти як умови модернізації суспільства в умовах ринково-економічних відносин, коли компетентність керівника навчального закладу є однією з найважливіших передумов ефективності навчального закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вибір необхідної сукупності підходів до підготовки управлінця є однією з найважливіших умов підготовки менеджера освіти. Компетентний, ерудований менеджер, готовий до самовдосконалення та дослідницької роботи, це є вимога сучасності. Єдиного підходу до визначення поняття «професійна компетентність менеджера освіти» немає і досі.

Виходячи з того, що в перекладі з латинської мови слово «competentia» означає коло питань, із якими людина добре обізнана, має певний досвід, компетентність у певній галузі трактується як «володіння відповідними знаннями й здібностями, які дозволяють ґрунтовно характеризувати цю галузь і ефективно діяти в ній» [1], тобто компетентність є результатом набуття компетенції.

Проблеми впровадження компетентнісно-зорієнтованого підходу та управління цим процесом — складні, інтегровані, довготривалі у вирішенні. Шляхи їх раціонального розв'язання можна знайти лише через взаємодію з усіма суб'єктами навчально-виховного процесу. Тільки завдяки культурі, професіоналізму менеджера освіти, його конкурентоспроможності впродовж усього життя і здатності забезпечити якісну підготовку майбутніх спеціалістів для будь-якої галузі суспільного життя можна говорити про майбутню якісну освіту.

Тривалий час поняття «управління» інтерпретувалося як адміністративна діяльність, обмежена розпорядженнями, директивами, наказами. Аналогічний підхід спостерігався і у сфері менеджменту освіти. Управлінський персонал освітніх установ розглядав викладачів тільки як виконавців управлінських рішень. Ще сьогодні, коли існує можливість навчання у магістратурі за спеціальністю «Управління навчальним закладом», більшість менеджерів освіти не вміють формувати команду, будувати свою роботу, орієнтуючись на отримання кінцевого результату, організовувати привабливе освітнє середовище, використовувати економічні важелі і мотиви поведінки, що призводить до втрати інтересу під час виконання того чи іншого виду діяльності. Сучасному суспільству потрібен компетентний, ерудований менеджер освіти, готовий до самовдосконалення, дослідницької роботи й власного професійного становлення. Серед інших вимог до фахівця-менеджера-освіти — здатність ефективно управляти колективом співробітників, володіти основами психології і педагогіки, орієнтуватися в сучасному економічному середовищі, тобто бути професійно та педагогічно компетентним. [6]

Сьогодні поняття «менеджер» трактується в широкому значенні — керівник чи працівник апарату управління, який займає постійну посаду і приймає рішення з конкретних видів діяльності організації; організатор певних видів робіт у рамках окремих підрозділів або програмно-цільових груп; керівник організації в цілому або її підрозділів (відділень, відділів); керівник підлеглих; адміністратор будь-якого рівня. [3]

Функції професійно-педагогічної компетентності менеджера освіти, які найповніше відображають її зміст, наступні: 1) інформаційно-комунікативна — пов'язана зі створенням необхідного інформаційного потоку в процесі взаємовідносин, обумовлює розвиток соціально значущих зв'язків у колективі, включаючи вміння чітко висловлювати думки, підтримувати бесіду, раціонально й емоційно передавати інформацію; 2) аналітико-конструктивна — сприяє оволодінню знаннями, необхідними для виконання даного виду діяльності, забезпечує здатність оцінювати ситуацію, планувати роботу, ухвалювати рішення, аналізувати результати діяльності, систематизувати заходи, що проводяться; 3) дієво-регулятивна — налаштовує на виконання управлінських рішень, коректування праці, що полягає у створенні соціально-психологічних і педагогічних умов, які спонукають до продуктивного виконання обов'язків і соціально-ціннісних функцій у колективі, в організації надання освітніх послуг; 4) формулюючо-розвиваюча — активно впливає на процеси розвитку і саморозвитку в працівників трудових колективів соціально-ціннісних характеристик, а також продуктивну реалізацію їх творчого потенціалу в трудовій діяльності; 5) профілактично-виховуюча — сприяє прогнозуванню, попередженню та ліквідації небажаних проявів поведінки, педагогічному попередженню відхилень у поведінці, подоланню і ліквідації негативних якостей і рис характеру працівника на користь формування і розвитку соціально ціннісних утворень. [1] Таким чином, професійна компетентність менеджера освіти характеризується наявністю певних якостей (знання, вміння, рівень економічної обізнаності, мотивація, ціннісні орієнтації, сформованість певних професійно важливих якостей). Крім того, майбутній спеціаліст повинен володіти здатністю помічати протиріччя, що виникають в освітньому процесі, самостійно знаходити способи їх розв'язання, ставити конкретні педагогічні цілі й завдання, аналізувати й оцінювати отримані результати. У цілому проблема визначення місця економічної складової в структурі загальної професійної компетентності, її роль і значення мають зайняти чільне місце в забезпеченні найбільш оптимального функціонування професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти. Отже, професійно-педагогічна компетентність — це інтеграційна властивість особи, що виражається в сукупності компетенцій у різних галузях знань; здатності активно впливати на процес розвитку і саморозвитку соціально-ціннісних характеристик особи, виконувати соціально-ціннісні функції в колективі, попереджати й усувати негативні прояви поведінки. [4]

Наведемо приклади ключових компетенцій управління

Управлінська компетенція

1. Лідерський потенціал.
2. Гнучкість, ініціативність і креативність.

3. Базові знання сучасного керівника (менеджмент, право, фінанси, бухгалтерський облік) і їх застосування в управлінській діяльності.

4. Знання й уміння в галузі розробки і реалізації стратегії підприємства.

5. Навички планування і постановки задач, контроль за їх виконанням.

6. Навички ухвалення оперативних управлінських рішень.

7. Знання управлінських технік та їх використання.

8. Володіння механізмами керівництва.

9. Уміння формувати команду та керувати колективом (оцінка, підбір, адаптація, мотивація і навчання персоналу).

10. Навички самоорганізації. [5]

Комунікативна компетенція

1. Навички проведення переговорів, зокрема ділових переговорів телефоном.

2. Уміння проводити наради і здійснювати ділове листування.

3. Володіння етикою ділового спілкування.

4. Уміння розв'язувати конфліктні ситуації.

5. Володіння прийомами особового впливу на співбесідника. [5]

Економічна компетенція

1. Уміння визначати нову стратегію управління навчальним закладом.

2. Уміння ефективно управляти матеріальними, фінансовими та людськими ресурсами в освітньому закладі.

3. Проведення маркетингу освітніх послуг, урізноманітнення їх форм.

4. Постійне забезпечення переваги свого навчального закладу шляхом надання освітніх послуг високої якості.

5. Вплив на формування ринку освітніх послуг за допомогою педагогічних і управлінських засобів. [5]

До якостей, що характеризують компетентного працівника, можна віднести: професіоналізм, уміння нестандартно мислити й спілкуватися, бути впевненим у собі, набувати особистого досвіду, розвивати свої здібності та глибокі знання.

Перспективним напрямом вивчення проблеми управління в педагогічній системі є залучення економічних знань як важливої складової управлінського процесу.

Досліджуючи пріоритетні проблеми освіти, було визначено ряд причин, що гальмують реформування вищої школи. Це зокрема недостатній рівень професіоналізму і компетентності управлінських кадрів. При цьому регулюючим фактором професійного зростання та творчої активності людини є самосвідомість як сталий комплекс уявлень та суджень індивіда про самого себе, про вміння, навички і можливості особистості. [2] Відтак, саме цим обумовлюється актуальність орієнтації освітньої підготовки на особистий розвиток майбутніх фахівців. Зміст такої підготовки базується на гуманістичних засадах професійної діяльності, бажаних якостях особистості, творчої активної діяльності в межах відведеної компетентності. Сукупність таких уявлень складає концептуальну модель професіонала. Отже, майбутня професійна діяльність як явище суспільного характеру повинна розглядатися в соціально-психологічному аспекті з точки зору фундаментальних концепцій. Сьогодні освіта перейшла на Державні стандарти, що вимагає від вищої школи досконалої підготовки фахівця, становлення його як професіонала, який не лише глибоко знає свою професію і є педагогічно компетентним, а й легко орієнтується в новітніх досягненнях своєї галузі.

Висновки за результатами дослідження, перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Опрацювавши літературні джерела, ми дійшли висновку, що стратегічною метою системи освіти є саме розвиток компетентностей. Переорієнтація освітнього процесу на компетентісно зорієнтований підхід визначає ряд проблем, які, у першу чергу, пов'язані з тим, що педагоги мають лише загальне уявлення про цей підхід. А як наслідок — вони не завжди володіють технологіями, які створять особистості умови для вибору, спонукають її до власного цілепокладення, самоорганізації, групової діяльності в ситуації недостатності (або надлишку) ресурсів. Слід зауважити, що компетентність не зводиться лише до знань, умінь і навичок, оскільки знати, як виконується та чи інша діяльність, і вміти її виконувати, — ще не означає бажання працювати, творчо підходити до роботи.

У зв'язку з цим, третьою складовою загальної компетентності особистості визнано формування ціннісного ставлення до процесу та результатів праці. Саме тому завдання професійної освіти — сформувати цілісну особистість із притаманними їй спеціальними та загальнолюдськими якостями. Компетентність фахівця не обмежується суто професійними рамками, адже розвинена

особистість не лише повинна володіти всіма головними компетентностями, а й мати хист, здібності та задатки до управлінської діяльності.

Список використаної літератури

1. Брасс А.А. Менеджмент: основные понятия, виды, функции / А.А. Брасс. – Мн., 2002. – 211 с.
2. Державна національна програма "Освіта" / Фонд інтелектуал. співпраці "Україна ХХІ століття". – К.: Райдуга, 1994. – 29 с.
3. Жебровський Б.М. Формування професійної готовності директора школи до управління якістю освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Б.М. Жебровський; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2002. – 20 с.
4. Карпенко В. В. Протиріччя між виконавчою владою і місцевим самоврядуванням на регіональному рівні та механізми їх розв'язання: досвід України і Франції: автореф. дис. канд. наук з державного управління: спец. 25.00.04 / В. В. Карпенко. – О., 2000. – 19 с.
5. Крижко В. В. Теорія та практика менеджменту в освіті / В. В. Крижко. – Запоріжжя: Просвіта, 2003. – 272 с.
6. Малькова З.А. Педагогическая система будущего: школьные реформы в высокоразвитых странах / З.А. Малькова // Сов. педагогика. - 1990. - №2. - 116-126.

Стаття надійшла до редакції 07.09.2013

В. В. Хоменко

ГВУЗ «Донецкий национальный технический университет»

К проблеме определения профессиональной компетенции менеджера образования

Исследован вопрос формирования профессиональной компетенции менеджера образования как условия модернизации общества. В условиях рыночных отношений компетентность руководителя учебного заведения является одним из самых важных условий эффективности этого заведения. Выбор необходимых подходов к подготовке управленца чрезвычайно важен. Компетентный, эрудированный менеджер, готовый к самосовершенствованию и к исследовательской работе, – это требование современности. Проанализированы подходы к сфере менеджмента и требования к профессионалу-менеджеру образования. Определены функции профессионально-педагогической компетентности менеджера образования, приведены примеры ключевых компетенций управленца.

Ключевые слова: формирование личности, подготовка педагогических работников, профессиональная компетентность, требования к профессионалу, функции менеджера образования, управленческая компетенция, коммуникативная компетенция, экономическая компетенция, качества.

V. Khomenko

Donetsk National Technical University

To the Problem of the Definition of Professional Competence of an Education Manager

A proper and advanced training of teachers is one of the crucial prerequisites of improvement of the educational system. Thus, the question of building professional competence of the educational manager as a necessary condition of social modernization has been studied. Amid the developing market relations the competence of the educational manager reaches beyond administrative tasks, giving instructions, directions and orders. It increasingly includes such functions as an ability to build a team, to reach the target result and to create favorable educational environment. The choice of proper training approaches for educational managers plays a key part. The functions of professional pedagogic competence of the educational manager have been considered. A definition of professional pedagogic competence has been given. Key competences of a manager such as management competence, communicative competence, economic competence have been set forth. The qualities characteristic of a competent manager have been enumerated. Particular stress has been laid on the fact that self-consciousness is the regulating factor of professional growth and creative activity. A competent erudite manager, open to self-improvement and research, is what the present time demands. Thus, the suggested method of training is to be based on humanistic principles of professional activity, desired personal qualities and creative activity within the range of a particular competence. The corpus of these notions makes up the conceptual model of a professional. It is the development of competences and reorientation of the educational process in the direction of the competence oriented approach that is of particular importance. But the reorientation of this kind leads to a number of problems

connected with the fact that the teachers have only a general idea of the competence oriented approach. As a result they sometimes fail to master the techniques that create conditions for personal choice, stimulate personal goal-setting, self-organizing, group activity in situations of resource shortage or excess. However, competence does not simply presuppose knowledge, abilities and skills, as the awareness of how a particular task is done and the ability to do it, does not necessarily lead to the desire to work and creatively do the tasks set. Thus, the value approach to the process and the result of work is considered to be the third component of the general competence of the educational manager's personality. Further direction in the study of the problem of management in pedagogic system has been set forth. The main task of professional education is to form an integral personality with special and universal qualities and not limited to solely professional bounds. It is understood that a developed personality should have a certain talent and inclinations to managerial activity in addition to all the main competences.

Keywords: *personality formation, training of teachers, professional competence, managerial competence, communicative competence, economic competence.*